

KONYA'DA KEÇECİLİK GELENEĞİNİN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

The Evaluation of Felt Making Tradition in Terms of Intangible Cultural Heritage

Gönderim Tarihi: 23.11.2016

Kabul Tarihi: 12.06.2017

Yeliz PEKERŞEN*

İsmail ÇALIK**

ÖZ: Konya ili zengin kültür ve sanat birikimini gelenekler, adetler, mimari eserler ve el sanatları ile geçmişten günümüze taşıyan önemli bir Anadolu kentidir. Türklerin en eski el sanatlarından birisi olan keçecilik mesleği ise birkaç merkezle birlikte Konya'da da az sayıda ustayla yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bölgede keçecilik öncelikli olarak ihtiyaçlardan doğmuş, toplumun gereksinimlerine göre şekillenmiş ve hayatın birçok alanında kendisine yer edinmiştir.

Araştırmada, Konya'da keçecilik el sanatının eskiye göre durumunun ve el sanatına olan ilgi seviyesinin belirlenmesi, el sanatı ustalarının keçecilik kapsamında hangi ürünleri ürettiklerinin, el sanatının zor taraflarının, özgün niteliklerinin ortaya çıkarılması, keçecilik el sanatının gelecek nesillere ulaştırılmasında ve korunmasında karşılaşılan güçlüklerin açıklanması ve son olarak somut olmayan kültürel miras çerçevesinde turizmin bu değerlerin korunmasındaki rolü hakkında çıkarımlarda bulunulması amaçlanmıştır. Araştırmada kullanılan verilerin toplanmasında görüşme, analiz edilmesinde ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar göstermektedir ki; teknolojinin hızlı bir şekilde ilerlemesi, sosyal ve kültürel değişimler keçecilik mesleğinin uygulama alanını daraltmış, el emeği giderek değer kaybetmiştir. Çalışmada ayrıca keçecilik mesleğinin devamlılığının sağlanması için gerekli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Somut Olmayan Kültürel Miras, Konya, Keçecilik.

* Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi/Turizm Fakültesi/Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilim Dalı, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, yeliz.ulusan@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4769-7717

** Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi/Turizm Fakültesi/Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı/Turizm İşletmeciliği Bölümü, ismailcalik29@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0001-9815-5796

ABSTRACT: Konya is an important Anatolian city that brings its cultural and artistic richness from the past to the present via manners, customs, architectural works and handicrafts. Felt making profession, which is one of the oldest handicrafts of Turkish people, is tried to be conserved with a few masters in conjunction with a few centers in Konya. Felt making is primarily originated from the needs, is shaped according to the requirements of the society and took place in many fields of life in the region.

In this study, determining the felt making handicraft's present condition in Konya in comparison with its past and the level of interest in this handicraft, revealing the kinds of products made by the masters of this handicraft from felt, the different sides of this handicraft and the authentic qualities of it, explaining the difficulties in transmitting the felt making handicraft to the next generations and in preservation of it and finally, making an inference about the role of tourism in the protection of these values within the scope of the intangible cultural heritage are aimed. In this study, negotiation method is used in collecting the data and content analysis method is used in analysing them.

The results obtained from this study put forward that the rapid development of technology, social and cultural changes narrowed the application field of felt making profession and manual labour gradually lost value. In addition, some necessary suggestions are presented in order to provide continuity in the felt making profession in this study.

Keywords: Intangible Cultural Heritage, Konya, Felt Making.

GİRİŞ

El sanatları içinde önemli ve köklü bir geçmişe sahip keçe sanatı, günümüzde eski önemini yitirmekte ve bugün sayılı ustalar tarafından yaşatılmaya çalışılmaktadır (Yalçınkaya, 2011: 1864). Değişen toplum yapısı ve yaşam tarzı keçenin kullanım alanlarını da sınırlamıştır. Bunun sonucu olarak toplumun keçeye olan talep ve ilgisinin giderek azalması bu mesleği unutulmaya yüz tutan el sanatlarından birisi haline getirmeye başlamıştır (Beğiç, 2015: 178).

Bu bilgiler ışığında çalışma, Konya ilinde keçecilik geleneğini somut olmayan kültürel miras boyutunda analiz ederek Keçeciliğin üretim süreçlerini, keçe ile üretilen ürünleri, keçeciliğin mevcut durumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Keçecilik mesleğinin korunarak devamlılığının sağlanması, günümüzün değişen şartlarında bu sanatın sürdürülebilmesi konusunda yapılanlar, yaşanan sıkıntılar ve bu geleneksel sanatla uğraşan ustaların var olan durumunun incelenmesi diğer bir amacımızdır. Ayrıca ekonomi ve turizm açısından düşünüldüğünde keçecilik sanatının devamlılığının sağlanmasının, Konya iline yarar sağlayacağı, çalışmanın keçecilik sanatının yaşatılmasına, gelecek kuşak-

lara aktarılmasına katkıda bulunacağı ve ilgili çalışmalara da kaynak oluşturacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, ilk olarak Konya'nın somut olmayan kültürel miras unsurlarından birisi olan keçecilik mesleği ile ilgili literatür incelenmiş, daha sonra maksatlı örneklem yöntemi ile seçilen katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Son olarak görüşme metinleri temalaştırılarak, içerik analizi yoluyla incelenmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Somut Olmayan Kültürel Miras

Kültürel miras; önceki nesiller tarafından oluşturulan, zamana dayanan, değer ve saygı yaklaşımıyla nesilden nesile aktarılan maddi ve manevi kültür ürünleri olarak tanımlanmaktadır (Tahir, 2007: 1). Somut olmayan kültürel mirasın adlandırılması başlangıçta 'geleneksel kültür', 'popüler kültür' ve folklor' terimleriyle ifade edilse de son olarak kültürel miras kavramıyla alandaki yerini almıştır (Skounti, 2011: 30). Bir topluma özgü değerler bütünü şeklinde de ifade edilebilecek olan kültürel mirasın, somut kültürel unsurların korunması kadar önemli olan diğer bir yönü de somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunmasıdır (Çankaya, 2006: 16).

Somut olmayan kültürel miras kavramı insan topluluklarının kültürel kimliklerinin bir parçasını oluşturan (Davulcu, 2015: 49), topluluklar tarafından kuşaktan kuşağa aktarılan uygulamaları, temsilleri, ifadeleri, bilgiyi ve becerileri içermektedir (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü[UNESCO], 2016). Bu mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerektiği yaklaşımıyla (Georgiev ve Terziyska, 2013: 1283) 17 Ekim 2003 tarihinde UNESCO Genel Kurulu'nda, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kabul edilmiş (Oğuz, 2009: 8), Türkiye de 2006 yılında bu sözleşmeye taraf olmuştur (Şimşek, 2013: 226). Bu sözleşmede somut olmayan kültürel miras öğeleri; sözlü anlatımlar-sözlü gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar-ritüeller-festivaller, halk bilgisi, evren ve doğa ile uygulamalar ve el sanatları geleneği şeklinde beş kategoride toplanmaktadır (Arıkan, 2010: 4).

Somut Olmayan Kültürel Miras ve Sürdürülebilir Turizm İlişkisi

Kültürel miras ve turizm rekabet edilebilirlik, yerel halkın ilgisini çekme, yerel kaynak yaratma, talebi etkileme, ticarileşme vb. konularda birlikte değerlendirilebilecek iki temel kavramdır (Özdoğan, 2014: 50; Alberti, 2012: 261). Kültürel miras unsurları üzerinde oluşacak kısa vadeli ekonomik baskı, sosyal taşıma kapasitesi sınırlarının aşılması, turist ve yerel halk memnuniyetinin olumsuz etkilenmesi gibi başlıklar kültürel miras ve sürdürülebilir turizm bağlamında tartışılan diğer unsurlardır (Durovic ve Lovrentrej, 2014: 184).

Turizm; kültürel mirası, topluma ekonomik katkı yaratarak, kültürel mirası koruma ve paylaşma ile ilgilenen topluluklar oluşturarak ve sürdürülebilir turizm politikaları tasarlayarak koruma yönünde etkili bir araçtır (Duncan, 2009: 2). Kültürel mirasın gelişmesinde bu denli önemli bir role sahip olan turizm, somut olmayan kültürel mirasın korunması ve gelişimi için de itici bir güç oluşturarak (Ar ve Uğuz, 2015: 1408) yerel kimliğin öne çıkarılmasını mümkün kılmakta, kültürel çeşitliliğin korunmasını teşvik etmekte (Uslu ve Kiper, 2006: 307) ve geleneksel kültürü tekrar canlandırmaya yönelik katkı sağlamaktadır (Uygur ve Baykan, 2007:42).

Her milletin kültürü ve kültürel varlıkları çok değerlidir. Ancak bu değerler sadece iyi bir biçimde yönetildiğinde ve korunduğunda sürdürülebilir nitelik kazanmaktadır (Uygur ve Baykan, 2007: 41). Sürdürülebilirlik sadece doğal kaynaklar değil kültürel kaynaklar için de geçerli olan bir kavramdır. Sahip olunan bu kaynakların korunması ise sürdürülebilir turizm açısından oldukça önemlidir (Küçük, 2013: 37). Geleneksel el sanatları bir toplumun kültürel geçmişi ve birikiminin somut birer yansımasıdır. Teknoloji çağına yenik düşerek, işlevselliğini yitiren bu ürünlerin, kültürel kimliğin bir göstergesi olduğu (Aksoy ve Gönüz, 2008: 290-291), toplumun yaşayış biçimini yansıttığı (Ar, 2015: 32) göz önüne alınırsa ziyaret edilen bölgeden alınan bir hediyelik eşyanın, turistlerin evlerinde, o yöreyi anıp tekrar ziyaret etmelerini sağlamak gibi bir işlevi olabilmektedir (Yolcu, 2014: 1724).

Turizm, insanların geçmişlerini araştırmalarına yardımcı olmakta ve insanların kültürel olgulara yönelik meraklarını artırmaktadır. Kültür ise turizm çekiciliği oluşturması sebebiyle bölgelerin ekonomik, sosyal, dinsel geçmişlerini korumasına katkı sağlamaktadır (Özdoğan, 2014: 50). Turizmin sürdürülebilirliği kapsamında somut olmayan kültürel miras ile turizm ilişkilendirilmektedir. Sürdürülebilir turizmde somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunması ve gelecek nesillere aktarılması amaçlanmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan "Sürdürülebilir Turizm Gösterge Listesi"nde somut olmayan kültürel miras unsurlarını kapsayan birçok gösterge bulunmaktadır. Bu göstergelerden bazıları "*yerel üretimin önemi, yerel kültür üzerine bilgiler ve somut olmayan kültürel mirasın korunması, çağdaş, geleneksel ve anıtsal mirasın genel durumu*" adlı göstergelerdir (Kuntay, 2004: 11-19). Bu bağlamda sürdürülebilir turizmin, unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş somut olmayan kültürel mirasın kayıt altına alınarak korunmasında önemli bir role sahip olduğu söylenebilir (Çalık ve Ödemiş, 2015: 833). Unutulmamalıdır ki somut olmayan kültürel miras öğelerini yaşatabilmek büyük ölçüde bu unsurların bilinirliğini arttırmaya bağlıdır (Ar ve Uğuz, 2015: 1416).

Konya'da Keçecilik

Tiftik keçisi, koyun, tavşan, deve ve lama gibi hayvanların yünlerinin su, sabun ve ısı yardımıyla oluşturulan alkali bir ortamda liflerin birbiri arasına girmesi ile elde edilen keçe, bilinen en eski tekstil yüzeyli el sanatı ürünü olup, ilk ortaya çıkış tarihi kesin olarak bilinmemektedir (Çeliker, 2011: 1). Dünyanın her kültüründe görülmesi mümkün olmayan keçeciliğin doğabilmesi için o bölgede hayvancılık ve koyuncululuğun gelişmiş olması ve keçeden yapılmış ev eşyaları ile giyimlerin doğuşunu gerektiren soğuk bir iklim ve hava durumunun var olması gerekmektedir Anadolu'nun bu iki unsuru bünyesinde barındırmasından dolayı keçecilik birçok yörede uygulanmış ve önemli bir el sanatı türü olarak karşımıza çıkmıştır (Begiç, 2013: 42).

İç Anadolu Bölgesi'nin merkezinde yer alan, derin tarihi geçmişi ile modern bir kent niteliği taşıyan Konya ili (Ulusan ve Batman, 2010: 245), el sanatlarında, çeşitlilik, malzeme, teknik ve usta bakımından zengin bir mirasa sahip olmuştur (Begiç, 2015: 159). Keçecilik Selçuklu Türkleri yolu ile Orta Asya'dan Anadolu'ya gelmiş (İlgin, 2011: 21), 13. yüzyılda Mevlana'nın Konya'ya yerleşmesi ile Mevlevi teşkilatına üye olan kişilerin halı yerine keçe yaygı kullanmaları ve başlarına giydikleri sikkelerin de keçeden üretilmesi Konya'nın keçenin önemli merkezlerinden biri haline gelmesini sağlamıştır (Gür, 2012: 1177).

Konya'da keçecilik eskiden bir meslek grubu iken şimdilerde sayılı ustalar tarafından devam ettirilmektedir. 1953 yılında Konya'da doğmuş olan ve dede mesleğini devam ettiren Mehmet Girgiç, yurtiçi ve yurtdışında pek çok sergi açmıştır (Çeliker, 2011: 16). UNESCO'nun 14 Ocak 2010 tarihinde "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" kapsamında Türkiye'nin "Yaşayan İnsan Hazinesi" listesine aldığı Mehmet Girgiç, Konya'da keçeden şal, sikke, arakiye, çanta, şapka ve farklı ürünler deneyerek bu mesleği devam ettirmeye çalışmaktadır. Ayrıca TBMM tarafından üstün hizmet ödülüne de layık görülmüştür (Karakaya, 2011: 9). Geleneksel usulle üretim yapan (Begiç, 2012: 219) diğer bir keçe ustası Memduh Dinek, keçeden genellikle çoban kepeneği ve yer yaygısı üretmiştir (Begiç, 1999: 98). Celalettin Berberoğlu ise bu mesleği idame ettirmeye devam etmekte, keçeden panolar, çanta, takı, aksesuar ve sikkeler üretmektedir (Karakaya, 2011: 18).

Literatürde, genel olarak keçecilikle ilgili bazı çalışmalar bulunmaktadır. Doğan (2001), "Konya'da bulunan işlemeli keçe örnekleri" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Konyalı keçe sanatçıları ile karşılıklı olarak görüşerek, işlemeli keçelerin önemini vurgulamaya çalışmış, Konya'daki keçe yapım aşamaları ve örneklerini incelemiştir. Araştırma sonucunda Selçuklu'dan bugüne devam eden keçecilik sanatının her geçen gün azaldığı, keçelerin artık işleme ile süslenmediği sonucuna ulaşılmıştır. Kazar (2001), "Günümüz Konya yöresi

(merkez) geleneksel keçe yapımı” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, meslekte kazancın iyi olmaması, çalışma şartlarının güç olması, geçmişteki keçe kullanım alanlarının ve ihtiyaçların bugünkü sanayi ve teknoloji ürünleri ile karşılanması, devletin bu sanata yeterli ve gerekli önemi vermemesi gibi sebeplerden dolayı Keçeciliğin yok olmak üzere olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Begiç (1999) yılında yapmış olduğu yüksek lisans çalışmasında Konya’lı keçe sanatçısı Mehmet Girgiç ve eserlerini ele almış, araştırmada Konya’da geçmişten bugüne yapımı süregelen keçecilik ayrıntılı olarak incelenmiştir.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, Konya’da keçecilik el sanatının eskiye göre durumunu ve el sanatına olan ilgi seviyesini belirlemek, el sanatı ustalarının keçecilik kapsamında hangi ürünleri ürettikleri, el sanatının zor tarafları, üretim süreçleri ve özgün niteliklerini ortaya çıkarmak, keçecilik el sanatının gelecek nesillere ulaştırılmasında ve korunmasında karşılaşılan güçlükleri açıklamak ve son olarak somut olmayan kültürel miras çerçevesinde turizmin bu değerlerin korunmasındaki rolü hakkında çıkarımlarda bulunmaktır.

Konya Ticaret Odası (2016) verilerine göre ilde Ticaret Odası’na kayıtlı keçecilik mesleğini yürüten “tacir” bulunmamaktadır. Esnaf ve Sanatkârlar Odası’na bağlı Yorgancılar Odası (2016) bünyesinde kayıtlı olan keçeci ustası sayısı ise birdir. Fakat il genelinde gerek diğer meslek odalarına kayıtlı olarak gerekse kayıtlı olmadan bu işi yürüten keçe ustaları da bulunmaktadır. İldeki keçe ustaları arasından maksatlı örneklem yöntemine göre belirlenen kişilere telefonla ulaşılarak görüşme talebinde bulunulmuş, görüşme talebine olumlu yanıt veren iki keçeci ustası ile yüzyüze, dört usta ile ise telefonla, 22.08.2016 ila 21.09.2016 tarihleri arasında yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği ile toplamda altı keçe ustasının konu hakkındaki görüşlerine ulaşılmıştır.

Görüşmeler için, *keçeciliğin mevcut durumu, keçe ile üretilen ürünler, üretim süreçleri ve özgün nitelikler, keçeciliğin gelecek nesillere ulaştırılmasında ve korunmasında karşılaşılan güçlükler ve keçeciliğin korunmasında turizmin rolü* başlıkları altında yer alan sorulardan oluşan bir soru formu hazırlanmıştır. Araştırmanın belirlenen sorularının dışında keçe ustalarının demografik bilgilerinin edinildiği sorular da kullanılmıştır. 10-30 dakika aralığında değişen sürelerde gerçekleşen görüşmeler, görüşülen kişinin isteğine bağlı olarak kayda alınmıştır. Kayıtlardan elde edilen görüşme metinlerinden tematik kategoriler belirlenmiş ve sayılarak sonuçların yorumlanması amacıyla içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bulgular kısmında ilk olarak keçecilik mesleğini yürüten el sanatı ustalarının demografik özelliklerine değinilecek daha sonra ise ilgili görüşme metinleri tematik kategorilere ayrılarak içerik analizi yöntemiyle analiz edilecektir. Demografik bilgilere göre yüzyüze görüşme yapılan keçeci ustalarının tamamının geçim kaynağı keçecilik mesleğinden elde edilen gelirdir. Keçe ustalarının mesleği 5 ila 58 yıl aralığında sürdürdüğü, mesleği baba, keçeci esnafı ve eğitim yoluyla öğrendikleri, mesleği sevmek veya merak amacıyla seçtikleri belirlenmiştir. Tablo 1'de keçe ustalarının demografik bilgilerine yer verilmektedir.

Tablo 1: Keçe Ustalarının Demografik Bilgileri

	Yaş	Eğitim Durumu	Ailenin Geçim Kaynağı	Keçeciliği Kaç Yıldır Yaptığı	Keçeciliği Öğrendiği	Keçecilik El Sanatını Seçme Nedeni	Elde Edilen Gelirden Memnuniyet Seviyesi
Mülakatçı 1	46	Lise	Keçecilik	5 yıl	Araştırarak	Merak	Orta düzeyde memnun
Mülakatçı 2	63	İlkokul	Keçecilik ve halı/kilim üretimi	50 yıl	Dedesinden	Diğer işlere adapte olamama	Memnun
Mülakatçı 3	53	Üniversite	Keçecilik	21 yıl	Eski eş	Mesleği sevmek	Memnun
Mülakatçı 4	67	İlkokul	Keçecilik	58 yıl	Baba	Mesleği sevmek	Memnun değil
Mülakatçı 5	49	Ortaokul	Keçecilik	26 yıl	Baba ve keçeci esnafı	Mesleği sevmek	Memnun değil
Mülakatçı 6	56	İlkokul	Keçecilik	42 yıl	Çıraklık eğitimi	Zorunluluk	Memnun

Keçeciliğin Mevcut Durumu ve Mesleğe Duyulan İlgi

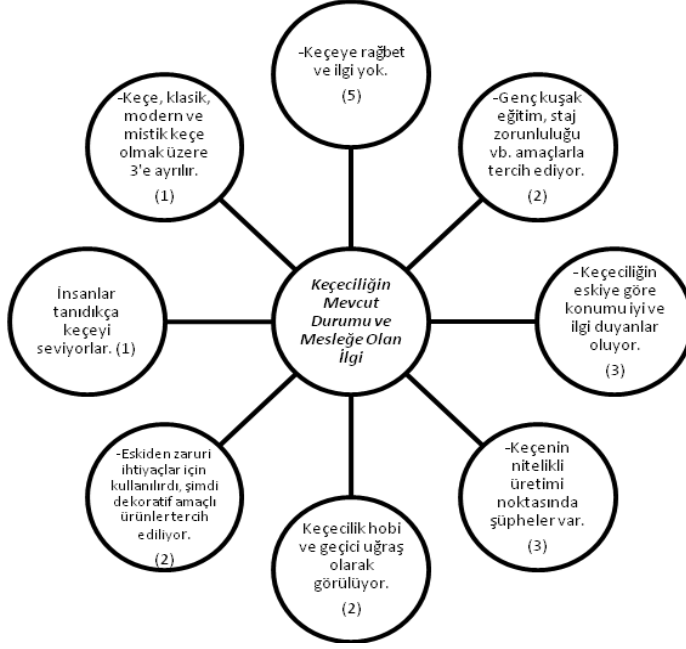
Konya'da keçecilik el sanatını sürdüren ustalara keçeciliğin mevcut durumunu ortaya koymak için, konu ile ilgili sorular yöneltilmiştir. İlgili sorulara verilen cevaplar Şekil 1'de gösterilmiştir. Bazı keçe ustaları günümüzde keçeciliğe rağbet olmadığı, el sanatının bitme noktasına geldiğini belirttiler de, bazıları eskiye göre keçeye olan ilginin daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların büyük bir kısmı keçecilik el sanatına özellikle gençler tarafından rağbet gösterilmediğini ifade ederek öğrenmek isteyenlerin genellikle keçeciliği hobi olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

" Şimdilerde keçe diye bir şey yok. Eskiden oba çadırları, padişahların çadırlarının etrafı keçe ile kaplanırmış. Keçe yazın sıcağı, kışın soğuğu geçirmezmiş. Çukura gömü-

len yiyecekler keçe kepenegi ile korunurmuş. Günümüzde keçeye rağbet yok denecek kadar az. Makine ile halı dokunmaya başlanması Keçeciliği bitirdi”

Mülakatçı 4

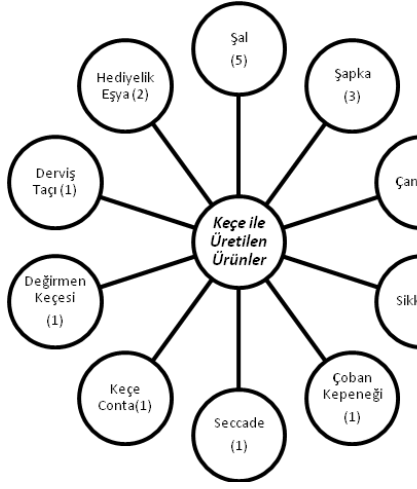
Şekil 1: Keçeciliğin Mevcut Durumu ve Mesleğe Duyulan İlgi

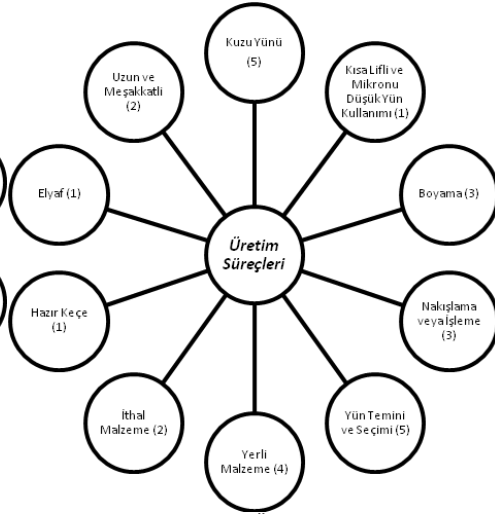
Keçe ile Üretilen Ürünler ve Üretim Süreçleri

Keçe ile üretilen ürünlerin türleri, üretim süreçlerinde geçmişten günümüze ortaya çıkan değişimler; somut olmayan kültürel miras unsuru olarak günümüze ulaşan keçecilik el sanatının korunması, tanıtılması ve ekonomik ürün olarak değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Yüzyüze yapılan görüşmelerde keçe ile Mevlevi sikkesi, çoban kepenegi, yelek, şal, çanta gibi fonksiyonel olarak kullanılan malzemelerin yanında aksesuar amaçlı ve hediye eşya olarak kullanılan derviş taşları, oyuncak bebek, seccade vb. malzemeler de üretildiği tespit edilmiştir. Diğer taraftan sanayi ürünleri arasında yer alan contalarda ve değirmenlerde kullanılan keçe de üretilen malzemeler arasındadır.

Şekil 2: Keçe ile Üretilen Ürünler

Şekil 3: Üretim Süreçleri

Yapılan yüzyüze görüşmelerde keçeciliğin üretim süreçlerinde yıllar içerisinde bazı değişimlerin olduğu, kullanılan malzemelerin doğal olmadığı, ürünün boyutuna göre üretim süresinin değiştiği belirtilmiştir. Örneğin, aksesuar olarak kullanılan şalın yapımı bir gün sürerken, Mevlevi sikkelerinin üretimi üç günü bulmaktadır.

“ Eskiden yün boyanmazdı, desenleri keçenin üzerine işlenen nakışlar verirdi. Keçe yapımında Erzurum’dan gelen hakiki kuzu yünü kullanılırdı. Günümüzde artık kullanılmıyor. Ayrıca köylerden temin edilen yünler, köylüler tarafından kırılır, yıkanır ve temizlenirdi. Şimdi bu duruma pek dikkat edilmiyor. Piyasada hazır keçe olarak sunulan ürünler ise yünden değil elyaftan üretiliyor”

Mülakatçı 4

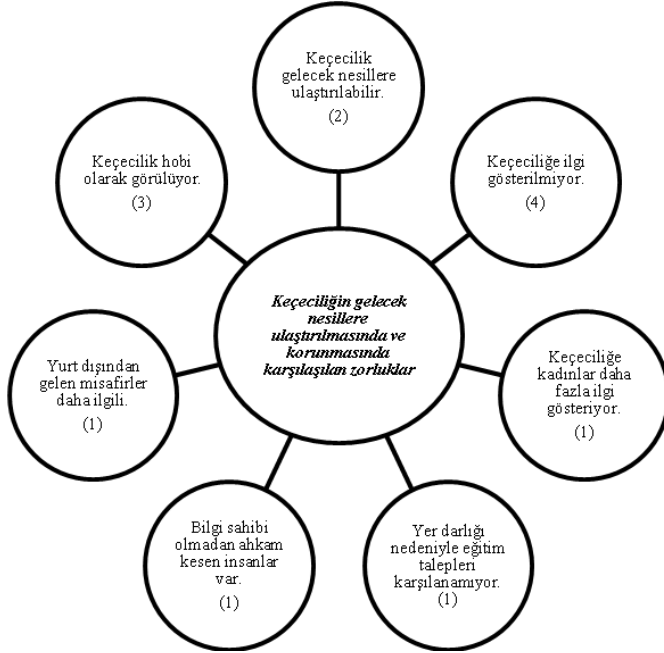
Keçeciliğin Gelecek Nesillere Ulaştırılmasında ve Korunmasında Karşılaşılan Zorluklar

Somut olmayan kültürel miras unsurlarının gelecek nesillere aktarılmasında teknolojik, ekonomik, sosyal birtakım zorluklar bulunmaktadır. Kentleşme ile kırsal alanlardan şehirlere doğru yaşanan göçler, zanaatkârlık ve el sanatı ustalığının devamlı uğraş olarak görülmemesi ve teknolojik gelişmeler geleneksel el sanatlarına olan ilginin azalmasının önemli sebeplerindendir. Yapılan yüzyüze görüşmelerde, genel olarak keçeciliğe ilgi gösterilmediği, mesleğin sürekli iş olarak değil hobi olarak görüldüğü ve mesleğe yönelik ortaya çıkan sorunlarla ilgilenilmediği belirtilmiştir.

“ Keçecilikle kimse ilgilenmiyor. Özellikle gençlerin ilgisi yok denecek kadar az. Avrupa ve Amerika’da yaşayan kişiler keçeciliği merak edip ziyaretimize gelirken, Türk ziyaretçilerimizden aynı ilgiyi göremiyoruz. Benim oğlum bile mesleğe karşı ilgisiz. Zorunlu hissettiği için yanımda çalışıyor, mesleği sürdürme niyeti yok”.

Mülakatçı 6

Şekil 4: Keçeciliğin Gelecek Nesillere Ulaştırılmasında ve Korunmasında Karşılaşılan Zorluklar

Gerçekleştirilen yüzyüze görüşmelerde genel olarak keçeciliğe ilgi gösterilmediği, gelecek nesillere ulaştırılmasının ve korunmasının önünde engeller olduğu belirtilse de bu durumun nedenleri ile ilgili tatmin edici bilgilere sahip olunmadığı gözlemlenmiştir. Fakat görüşmelerde bazı keçe ustaları daha fazla kişiye el sanatının ulaştırılması gerektiğini ve bu konuda ümitli olduklarını şöyle belirtmişlerdir:

“ Gereken önem gösterilirse keçecilik korunabilir ve gelecek nesillere ulaştırılabilir. Bizim atölyemizde yetişen ustalar var. Konya’da 150-200 kadar ev hanımına bu işi öğrettik ve birçoğu hobi olarak keçeciliğe yöneldi. Ben bu işin yok olacağına inanmıyorum ve keçeciliğin geleceğinden ümitliyim. Biz keçeciliğin unutulmaması için elimizden geleni yapıyoruz. Yer darlığı nedeniyle keçeciliği öğrenmek isteyenleri belediyelere ve halk eğitim müdürlüklerine yönlendirmek zorunda kalıyoruz”.

Mülakatçı 1

Keçecilik El Sanatının Zorlukları ve Özgün Nitelikleri

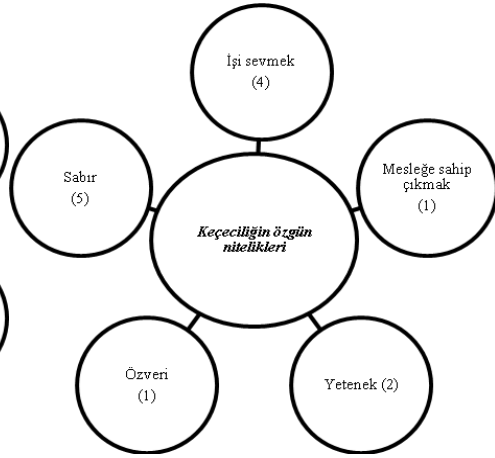
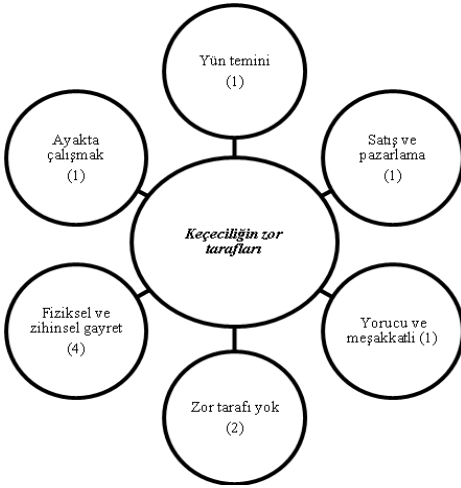
Keçeciliğin zor tarafları ve özgün nitelikleri ile ilgili yöneltilen sorulara keçeci ustaları farklı cevaplar vermişlerdir. Kimi katılımcılar keçeciliğin fiziksel ve zihinsel açıdan yetenek ve gayret gerektiren zor bir iş olduğunu belirtirken, kimileri makineleşme ile birlikte zor bir yanının kalmadığını vurgulamışlardır. Keçeciliğin geçmiş yıllara kıyasla günümüzde daha kolaylaştığını belirten bir katılımcı durumu şöyle ifade etmiştir:

“ Eskiden keçe 40-50 derece sıcaklıktaki hamamlarda pişirilirdi. Buralarda günde 6-7 saat durmadan çalışırdık. Kalıplar ayakta dökülürdü ve ayakta bekleme süreci oldukça yorucuydu. 1970'li yıllarda kalıp dökme makinesinin çıkmasıyla, Keçecilik daha modern koşullarda yapılmaya başlandı”.

Mülakatçı 4

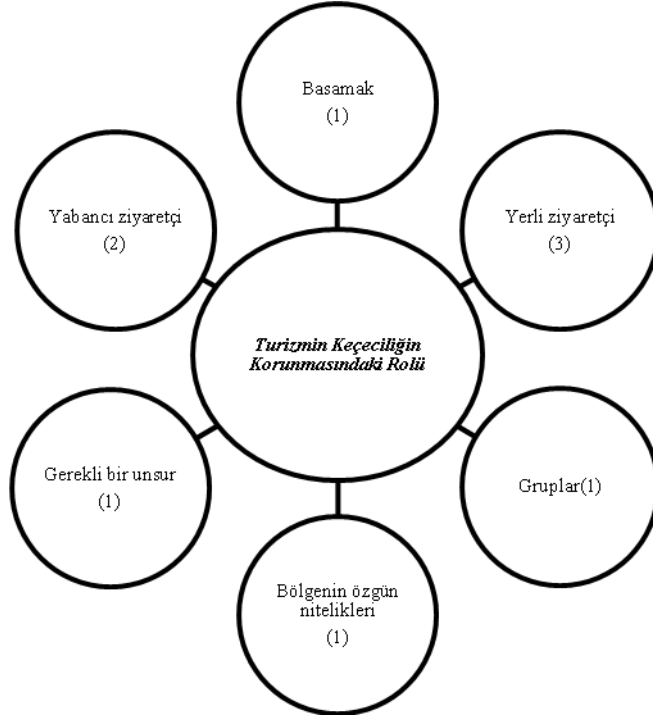
Şekil 5: Keçeciliğin Zor Tarafları

Şekil 6: Keçeciliğin Özgün Nitelikleri

Turizmin Keçeciliğın Korunmasındaki Rolü

Şekil 7: Turizmin Keçeciliğın Korunmasındaki Rolü

Turizm sektöründe, el sanatlarının kullanım amaçlarından en önemlisi sahip olunan bu kültürel zenginliğın dünya uluslarına tanıtılmasıdır. Özellikle keçecilik gibi yöresel el sanatları kültürel turizm kapsamında ele alınabilecek başlı başına bir turistik çekicilik ve tanıtım unsurudur. Turizmin kültür miraslarının korunması ve yönetilmesi süreçlerinde aktif bir rol oynadığı düşünülürse; üretildiği bölgede yaşayanlara, ekonomik katkı sağladığı, bölge kültürünün korunması ve yeni nesillere aktarılması için yardımcı olduğu (Güdü, Sonat ve Bozok, 2015: 567) ve yerel geleneklerin günümüze kadar ulaşmasını sağlayarak, turistlerin deneyimine katkıda bulunduğu ifade edilebilir (Benson, 2014: 16).

Yapılan görüşmelerde keçeci ustaları, turizmin keçeciliğın korunmasındaki rolü sorusuna; keçecilik mesleğinin gelişimi için turizmin gerekli bir unsur olduğunu, gençlerin bu sanatı öğrenmesinde turizmin bir basamak vasfı taşıdığını ve bölgenin özgün niteliklerinin yaşatılması, kültürünün yansıtılması açısından turizmin büyük önem taşıdığını ifade etmişlerdir. İlgili kategoriye yönelik verilen cevaplarda katılımcıların turizmin rolüne yönelik farkındalık düzeylerinin yüksek olmadığı gözlemlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geleneksel el sanatları; geçmişten geleceğe, kuşaktan kuşağa aktarılan değerlerdir. Keçecilikte Konya ilinde uzun yıllar sürdürülen geleneksel bir el sanatıdır. Keçe ustalarının Keçecilik mesleği ve keçe sanatı hakkındaki görüşlerini tespit etmek üzerine yapılan bu çalışmada, Keçe sanatının mevcut durumu, ilgi düzeyi, Keçeciliğin korunmasında turizmin rolü gibi konulara odaklanılmıştır.

Çalışmada Keçecilik el sanatına gereken ilginin gösterilmediği ve hobi olarak görüldüğü gözlemlenmiştir. Bu durumun temel nedenlerinden biri çırak yetiştirme hususunda yaşanan teknolojik, demografik ve yapısal diğer sıkıntılardır. Yeni nesil, gelecek kaygısıyla el sanatına ilgi duymamaktadır. Keçecilikle uğraşan ustalar, el sanatına gösterilen ilgisizlikten ve işin sınırlarını aktaramamaktan dolayı büyük sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu alanda, eğitime önem verilip çıraklık okullarında eleman yetiştirilerek, bu okullardaki öğrenciler burslarla desteklenebilir. Gençlere el sanatlarını tanıtmak ve sevdirmek gerekmektedir.

Keçe ile üretilen ürünler de zaman içinde değişim göstermiştir. Kullanım alanları giderek azalan keçenin günümüzde daha çok turistik amaçla hediyelik eşya üretiminde ve bölge civarındaki ihtiyaçlar doğrultusunda üretildiği görülmektedir. Keçecilikte kullanılan malzemelerin doğal olmadığı, kullanılan hammadde temininde zanaatkarların istedikleri miktar ve renkte yün alabilme ve boyatabilme konusunda yaşadıkları sorunu gidermek için de, yün boyacılarının kolaylık sağlamaları ve sanata destek olmaları gerektiği ifade edilebilir. Ayrıca keçe ustalarının sorunlarıyla daha yakından ilgilenecek ve ustalar teşvik edilerek bu sanatın geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Keçecilik bölge halkına, ekonomik katkı sağlamakta, bölge kültürünün korunması ve yeni nesillere aktarılması için yardımcı olmaktadır (Demirbulat, Özdemir ve Bozok, 2015: 567). Turizm sayesinde ortaya konan ürünler ulusal mirası geçmişten geleceğe taşımaktadırlar (Öter, 2010: 176). Ayrıca; yerel halkın kendi kültürel kaynaklarından gurur duyması ve bu kaynakların geliştirilmesinde turizm etkin bir rol oynamaktadır (Uslu ve Kiper, 2006: 307).

Keçecilik el sanatının bilinirliğinin artırılmasında turizm etkinliklerinin rolü oldukça önemlidir. Şöyle ki, el sanatı ustaları, yerel yöneticiler, sivil toplum örgütleri ve diğer paydaşların görüşleri doğrultusunda hazırlanacak stratejiler el sanatının sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır. Diğer taraftan etkinlikler planlanırken sosyal taşıma kapasitesi unsurlarını hesaba katmanın önemi açıktır. Kısa vadeli ekonomik fayda uğruna el sanatının özünün değiştirilmesi, Keçe yapımında yün yerine elyaf malzeme kullanılması vb. unsurlar Keçe el sanatının sürdürülebilirliğine zarar verecektir. Bu noktada önerilen Keçe sanatını yaşatan ve mesleğin korunması için yasal kurallara uyan el sanatı ustalarının daha fazla teşvik edilmesidir.

Sürdürülebilir turizmin temel ilkelerinden biri yerel halkın turizm gelirlerinden adil bir şekilde faydalanmasıdır. Bu kapsamda, keçe ustalarının alışveriş merkezi, otel vb. mekânlarda satış yapabilecekleri alanların oluşturulması sağlanabilir. Diğer taraftan Keçe üretim süreçlerinin turistler tarafından deneyimleneceği daha geniş Keçe atölyelerinin oluşturulması el sanatının tanıtılmasına katkı sağlayacaktır.

Son olarak akademisyenlere; somut olmayan kültürel miras ile turizmi ilişkilendiren ve saha araştırması içeren araştırmalara yönelmeleri, el sanatı ustalarına; usta çırak ilişkisi ve Keçe sanatının mistik yönüne daha fazla odaklanmaları, karar vericilere; Keçeciliğin çırak yetiştirme, teşvik, turistik tanıtım ve etkinlik oluşturma kapsamındaki sorunlarını giderme ile ilgili inisiyatif almaları önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, A. ve Gönüz, A. (2008). Çanakkale İli (Türkiye) Ayvacık Yöresi Halı Dokumacılığında Kullanılan Boya Bitkilerinin Botanik ve Boyarmadde Özellikleri. *Ayvacık Değerleri Sempozyumu: 29-30 Ağustos 2008- Çanakkale: Bildiriler* (289-304) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, No: 87.
- Alberti, F. G. and Guisti, J. D. (2012). Cultural heritage, tourism and regional competitiveness: the motor valley cluster. *City, Culture and Society*, 3(4), 261-273.
- Ar, H. (2015). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Turist Rehberlerinin Rolü*, Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Ar, H. ve Uğuz, S. (2015). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Turist Rehberlerinin Rollerine Yönelik Turist Algıları Üzerine Bir Araştırma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 1406-1418.
- Arıkan, M. (2010). Küreselleşme ve Millî Kimlik Açısından Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması. Kültür Bakanlığı VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi: 7 Haziran-1 Temmuz 2006- Gaziantep, *Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 8(2), İzmir.
- Begiç, H. (2015). Konya Müzelerinde Bulunan Keçe Ürün Örnekleri, *İdil Dergisi*, 4(15), 155-180.
- Begiç, H. (2013). Gelenekten Geleceğe Keçeciliğin Sürekliliğine Dair Bir Çalışma: "Barış Sevgi Çadırı" Projesi, *Kalemişi Dergisi*, 1(1), 40-54.
- Begiç, H. (2012). Konya Keçeciliğinde Çoban Kepeneği, *Milli Folklor*, 24(94), 214-222..
- Begiç, H. (1999). *Konya'lı Keçe Sanatçısı Mehmet Girgiç ve Eserleri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Benson, W. (2014). The benefits of tourism handicraft sales at Mwenge handicrafts centre in Dar Es Salaami Tanzania, (Bachelor's Thesis). Tampere, Finland: Degree Programme in Tourism, Tampere University of Applied Sciences.
- Çalık, İ. ve Ödemiş, M. (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi: Gümüşhane İli Örneği. (Haz.) 16. *Ulusal Turizm Kongresi, 12-15 Kasım 2015- Çanakkale: Bildiriler*, Detay Yayınları, 833-843.
- Çankaya, E. (2006). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzecilik Bağlamında Korunması*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Çeliker, D. (2011). Geçmişten Günümüze Türklerde Keçecilik ve Keçe Yapımında Yeni Teknikler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E*, 1-22.
- Davulcu, M. (2015). Ahlat Yöresi Taş Ustası Geleneğinin Somut Olmayan Kültürel Miras Açısından Önemi ve Yapı Ustası Tahsin Kalender, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(7), 48-80.
- Demirbulat, Ö., Sonat, S. ve Bozok, D. (2015). El Sanatları ve Turizm İlişkisi Çerçevesinde Türk Halı Dokumacılığının UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde Yer Alan Örnekler Doğrultusunda Değerlendirilmesi, *14. Geleneksel Turizm Paneli*, 16 Nisan, Sakarya, 564-579.
- Doğan, Ş. (2001). *Konya'da Bulunan İşlemeli Keçe Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Duncan, M. E. (2009). Tourism and cultural heritage preservation. 17.12.2016 tarihinde <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1399124> adresinden erişildi.
- Durovic, M., ve Lovrentjev, S. (2014). Indicators of Sustainability In Cultural Tourism. *The Marcotheme Review* 3(7). 180-189.
- Georgiev, G. ve Terziyska, I. (2013). Master Pieces of İntangible Heritage in the Countries of Southeast Europe and Tourism Development. *Management Knowledge and Learning Conference*, 19-21 June, Zadar, Croatia, (1279-1285).
- Güdü, Ö., Sonat, S. ve Bozok, D. (2015). El sanatları ve turizm ilişkisi çerçevesinde Türk halı dokumacılığının UNESCO somut olmayan kültürel miras listesinde yer alan örnekler doğrultusunda değerlendirilmesi. *14. Ulusal Turizm Kongresi, Nisan 2015*, Sakarya, 564-579.
- Gür, S. (2012). Anadolu'nun Sanat Objesine Dönüşen Kültürel Değeri Keçe, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1173-1181.
- İlgin, Ö. (2011). *21. Yüzyıl Başında Tepme Keçe Ürünlerinin Geleneksel ve Çağdaş Tasarımlar Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karakaya, B. (2011). *Konya Bölgesinden Elde Edilen Yünün (Yapağı) Keçeleşme Özelliği Üzerinde Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kazar, M. (2001). *Günümüz Konya yöresi (Merkez) Geleneksel Keçe Yapımı*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kuntay, O. (2004). *Sürdürülebilir Turizm Planlaması*. Ankara: Alp Yayınevi.

- Küçük, M. (2013). Çamlık Kasabası Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi İçin Çözüm Önerileri, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 3(2), 35-45.
- Oğuz, M. (2009). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği, *Milli Folklor*, 21(82), 6-12.
- Öter, Z. (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi, *Milli Folklor*, 22 (86), 174-185.
- Özdoğan, O. (2014). Sürdürülebilir Turizm ve Kültürel Miras. M. Kozak (Ed.), *Sürdürülebilir Turizm Kavramlar-Uygulamalar* içinde (ss. 45-60) Ankara: Detay Yayınları.
- Skounti, A. (2011). The Lost Ring: Unesco's World Heritage and Intangible Cultural Heritage, *Milli Folklor Dergisi*, 23(89), 28-40.
- Şimşek, G. (2013). Somut Olmayan Kültür Mirası (SOKÜM) ve Kadın, *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(1), 225-236.
- Tahir, M. (2007). Cultural tourism and the opportunities for presentation of the ethno cultural heritage. 16.08.2016 tarihinde <http://vasil7penchev.files.wordpress.com/2007/11/cultural-tourism-mumun.pdf>. adresinden erişildi.
- Ulusan, Y. ve Batman, O. (2010). Alternatif Turizm Çeşitlerinin Konya Turizmine Etkisi, Selçuk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 243-260.
- Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 13.08.2016 tarihinde <http://www.unesco.org.tr/?page=11:129:5:turkce> adresinden erişildi.
- Uslu, A. ve Kiper, T. (2006). Turizmin kültürel miras üzerine etkileri: Beypazarı/Ankara örneğinde yerel halkın farkındalığı, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.
- Uygur, S. M. ve Baykan, E. (2007). Kültür turizmi ve turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkileri, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 30-49.
- Yalçınkaya, R. (2011). Afyonkarahisar'da keçecilik, *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), 1863-1870,
- Yolcu, M. (2014). Nevşehir'de Yaşayan Geleneksel Mesleklerin Değişim ve Dönüşümü, *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1719-1738.